

ВЛАСНІ НАЗВИ ЯК ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКИХ ІНТЕНЦІЙ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Сучасне розуміння інтенції передбачає акцентування її когнітивної природи – вона розглядається "як психічний стан і когнітивний конструкт, що визначається мотивом і метою, як задум мовця, що має волюву установку" [5, с.190]. Інтенція відіграє важливу роль у когнітивному сценарії реалізації мовленнєвих актів, впливаючи на добір мовних засобів для формування висловлення [8].

Мета статті – розкрити роль власних назв у реалізації авторських інтенцій.

У попередніх працях, присвячених засобам реалізації авторських інтенцій у художньому прозовому тексті, було виявлено домінуючі, серед яких текстові концепти, алюзії, метафори, висунення (Заболотська О.О.)

У ході аналізу наукових розвідок сучасних зарубіжних та вітчизняних учених (Алферова Н.С., Заболотська О.В., Петренко Н.В., Юркова К.О.) доведено роль займенників, імперативних конструкцій, питальних речень та риторичних запитань, графічних засобів створення образності для реалізації авторських інтенцій у віршованих текстах епохи модернізму та постмодернізму.

У поетичних текстах власні імена – не лише називають персоналії, але й семантично наповнюють зміст віршованих текстів й виступають стилістичним засобом. Ономастичний простір твору, як і кожна його власна назва, є одним із чинників створеного автором текстового світу, що характеризує індивідуально-стилістичні особливості письменника, його етнічний та культурний світогляд.

Слідом за С.М.Співак, тлумачимо власні назви як коди певної суми фонових знань, специфічні види згорнутих національно-культурних текстів, що зберігають у своїй семантичній пам'яті культурно-історичні сюжети, вписані у сучасну суспільну свідомість [8].

У поетичних текстах власні назви відіграють одну з головних ролей у смисловому оформленні змісту вірша. Вони виступають ключовими словами, що з'являються у контексті та сприяють його аналізу та інтерпретації. Користуючись власною назвою, автор може також охарактеризувати той чи інший об'єкт своєї художньої розповіді. Це стосується використання власних імен як стилістичних прийомів.

За твердженням С.М.Співак оніми виконують текстотвірну функцію. Вона полягає у тому, що певна номінативна одиниця здатна відігравати роль інформативного ядра тексту, тобто внести у його тканину основну ідею твору, для передачі якої і створювався текст [3, с.203].

Власні назви, слугуючи виразниками авторської точки зору, створюють композиційні ланцюги та визначають перспективу сприйняття твору читачем у будь-який безпосередній момент художньої розповіді [6, с. 31-32].

В американській поезії ХХ ст., порівняно до попередніх періодів, використано багато власних назв, що носять алюзивний характер. Вживання стилістичного прийому алюзії – завжди вимога згадування певного історичного факту, події, особи, без чого творче взаєморозуміння автора та читача не є можливим [10, с. 71-73]. Кожна алюзія – загадка, що має бути розгаданою адресатом у процесі взаємодії з поетичним твором задля розуміння його змісту та авторських інтенцій.

На думку С.М. Співак оніми не тільки несуть певну інформацію, але й сприяють формуванню його комунікативно-прагматичної системи, реалізуючи ряд відповідних функцій, притаманних поетичному тексту: стимулятивну, апелятивну, емотивну та діалогізуючу. Ці функції можуть

здійснюватись в один той самий момент, так і кожна окремо, оскільки впливають на сприйняття віршованого тексту читачем [8].

Поетика асоціацій є своєрідним медіумом для проникнення у внутрішній світ мовної особистості, вона відображає її входження в історично-культурний контекст або відчуження від нього [9, с.106]. Асоціативне мислення є одним з найголовніших чинників сприйняття художнього твору.

Відомо, що власні назви не є обов'язковими складниками алюзій. Але навіть у разі їхньої відсутності у творенні цього стилістичного прийому, все одно у свідомості читача виникає певний образ, який носить певне ім'я. Такий ефект можна проілюструвати на наступному прикладі із поетичного твору *"Fair Eleanor"*:

*"Amaz'd, she finds herself upon her feet, and, like a ghost, thro' narrow passages
Of one that fled, approaches – Ellen stood like a dumb statue, froze to stone with
fear"* [15] порівняння дівчини з привидами та статуєю передає її внутрішнє напруження та страх. А зіставлення з образом пораненого оленя виражає смертельний відчай та безвихідне становище:

"As the deer wounded, Ellen flew over" [15].

Вона гарна. Але ця краса – холодна, адже її життя потрясло горе – смерть чоловіка, який був сенсом її життя:

"My lord was like a flower upon the brows of lusty May",

"My lord was like a srat in highest heav'n",

"My lord was like the opening eyes of day" [15].

Його смерть прийшла несподівано. Він неначе могутнє дерево, з якого висмоктали всі соки:

*"But he is darken'd; like the summer's noon clouded; fall'n like the stately tree, cut
down"*[15].

Існують твори, що відкривають підготовленому читачеві смисли, що не визначені прямо, та приховують їх від читача непідготовленого. Високий ступінь креативності художнього мислення часто призводить до виникнення

інтерпретаційних труднощів. Таке трапляється, коли прочитаний поетичний текст насправді вміщує інформацію не про те, або не тільки про те, що читач розуміє з його буквального змісту. Точність та ясність – різні характеристики процесу творчої поетичної комунікації, які по-різному впливають на її ефективність. Точність – характеристика вираження художнього задуму поетом, ясність – сприйняття читачем. В поетичних текстах між цими характеристиками не завжди спостерігається співвідношення або збіг. Тобто вербалізація творчої ідеї може бути точною, але не ясною, і навпаки, текст може бути дуже зрозумілим, але не виражати точно думку автора. Одним із факторів, що стоять на перешкоді ефективності поетичної комунікації є різні шляхи автора та читача до віршованого твору [9].

Погляд автора на вірш – від смислу до тексту, читач через текст намагається зрозуміти його смисл. У написанні віршованого тексту поет використовує передмовленнєві наміри, інтенцію, задум, нерозчленовану думку, складне уявлення. Для успішної художньої комунікації йому необхідно передбачати, якою буде думка читача. Останній, у свою чергу, має намагатись скопіювати думку автора, керуючись певними елементами тексту [6, с. 7]. До таких елементів поетичного тексту належать власні назви. Вони є компактними "мовними репрезентантами певних структур знань, які складають частину колективної свідомості індивідів" [1, с. 6]. Такий статус дозволяє їм бути надійними "посередниками" у процесі художньої комунікації адресанта та адресата.

Власна назва, залучена до поетичного тексту, виконує стимулятивну функцію. Своєю появою у структурі вірша, навіть завдяки графічній актуалізації – написанню з великої літери, поетичний онім створює певний стимул для читача у процесі інтерпретації. Інтуїтивно адресант розуміє, що імена у вірші – можливе втілення його ключових моментів. Виходячи з цього, він починає відшукувати логічні, асоціативні, змістові канали, пов'язані із вжитою у тексті вірша власною назвою [9].

Поряд із стимуляцією декодування поетичного тексту власна назва виконує апелятивну функцію, збуджуючи в читачеві додаткові почуття, образи, емоції, що базуються на його власному життєвому досвіді, ерудиції, світогляді. Апелятивне значення імені – окремий випадок мотивування власної назви, коли в ній зберігається, або штучно "оживлюється" значення апелятива, з якого вона виникла [9].

Прикладом, що демонструє таку властивість онімічної лексики, є вірш Річарда Уілбура "*Playboy*" (Wilbur NA, 1038-1039). Заголовок цього твору є назвою відомого американського еротичного видання. З іншого боку, назва журналу звучить як заклик: "*Play, boy!*" Це апелює до почуттів читацької аудиторії. На початку вірша автор зображує особу, що може цікавитись популярним виданням такого ґатунку:

*" High on his stockroom ladder like a dunce
The stock-boy sits, and studies like a sage
The subject matter of a glossy page, ..."*[14].

Читач, розуміючи позитивну іронію поета, можливо згадає власний досвід ознайомлення з цим журналом, що може бути схожим на зображене у тексті вірша. Образи, що виникають у його свідомості, збуджені певними емоціями, активізують подальший інтерес у читанні поетичного твору. Безперечно те, що внутрішня форма імені демонструє характер, образ, покладений у його основу.

Аксиомою сучасної лінгвістичної науки є визнання єдності та взаємодії емоції та когніції. Пізнання супроводжується емоціями, у свою чергу, емоції мотивують пізнання [7, с. 19]. Будь-який текст, а художній, насамперед, має антропоцентричне спрямування та емотивний компонент, який є "позалогічним компонентом значення" [1]. Власна назва, реалізуючи емотивну функцію, може слугувати номінативним сигналом емотивності у тексті.

У поетичному творі власна назва виявляється посередником між текстом та почуттєвим уявленням, бо вона завжди є не тільки знаком, а й

згорнутою образною структурою, що існує водночас у контексті твору та поза його межами, зберігаючи в собі вербальну та невербальну інформацію, яка знаходить відображення як в почуттєвій системі автора, так і в почуттєвій системі читача. Вона завжди є емоцією, асоціацією, попереднім досвідом. Більшою мірою зазначене вище стосується антропонімів, але це не заперечує наявності емотивної функції в інших типах власних назв.

Почуття люті, ненависті виступає домінуючим і в поетичному тексті Е.Секстон «*The Fury Of Hating Eyes*» («Лють ненависних очей»). Тут описано спалах ненависті ліричної героїні, який переповнює її душу й думки. Зі змісту вірша зрозуміло, що це почуття виникло у жінки через глибокий відчай, адже вона відчувається зовсім самотньою та нікому не потрібною. Довкола неї люди, чийі очі сповнені ненависті, лірична героїня не бажає такого оточення, тому вона хоче зарити в землю все, що було нібито хороше у її житті, адже насправді все це було фальшивкою: ніяких добрих щирих почуттів, усі оточуючі лише ненавиділи її. Жінка бажає смерті навіть своїх найближчих людей: батька, матері, коханого.

Оскільки ці лексичні одиниці (*father, mother, love*) виступають об'єктами ненависті ліричної героїні, відносимо їх до периферії парцели «Ненависть» лексико-семантичного мікрополя «Почуття». Конституентами центральної частини цієї парцели визначаємо лексичні одиниці: *to bury* (поховати, хоронити), *to suffocate* (задушити), *to whip* (шмагати, мучити), *to stab* (завдавати удару, колоти ножом), *awful* (жахливий), *black* (чорний), *cruel* (жорстокий), *death* (смерть), *heart* (серце), *fury* (лють), *asylum* (психіатрична лікарня), адже вони використані авторкою у тексті вірша з метою експлікації почуття ненависті. До центру парцели відносимо також словосполучення «*gun shots*», так як воно метафорично використовується Е. Секстон у складі порівняння батьківських очей ліричної героїні, які також були сповнені ненависті до неї («...*brown eyes of my father, those gun shots...*») [13].

Виступаючи однією з номінатем текста, власна назва актуалізує і авторську модальність, і проспективність, і прагматичну спрямованість

текста на читацьку співучасть [1, с. 104]. Експресивно забарвлене власне ім'я відіграє значну роль у будові зв'язного текста та виступає у ролі актуалізатора авторських інтенцій.

Будь-який читач знаходиться у ситуації своєрідного діалога відносно як твору, так і автора: він повинен вміти бачити дію очима твору, і він бачить сам твір як об'єкт, що знаходиться в оточенні аналогічних об'єктів, інших творів того самого автора або інших авторів. Власні назви сприяють наявності такого діалога, посередуючи між його елементами та оживлюючи художню розповідь.

Саме у цьому проявляє себе діалогізуюча функція власної назви, яка полягає у встановленні творчого контакту між адресатом та адресантом твору. У вірші Ч.Буковски "*Mama*", оніми активно сприяють створенню такого контакту. Ліричний герой, який помер, скаржиться своїй матері на власну безпорадність: *and yesterday the last of my left I'm gone very little left, all harp like without music.* [12].

Метафора *harp like* підсилює відчуття порожнечі. Людина не може існувати без власної оболонки, що гніє у землі, залишається дещо, що ззовні нагадує людина. Проте це вже не людина, наче арфа, але без музики, без душі.

Отже, обидва агенти художньої комунікації – автор та читач поетичного тексту – знаходяться в умовах постійного творчого діалогу. У ході оповіді та розвитку сюжету виникає певна інформація, яку отримують учасники цієї співтворчості. Це набуте знання впливає на формування змісту та його подальшу інтерпретацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарова Е.А. Антропоцентризм хронотопа как концептуальная основа художественного текста / Е.А. Гончарова // Категоризация мира:

пространство и время : мат-лы науч. конф. – М.: Диалог-МГУ, 1997. – С. 40 – 43.

2. Гнаповська Л.В. Лінгвокогнітивні та лінгвокультурологічні характеристики англійських антропонімів германського походження: Автореф. ... дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / КДЛУ. – К., 1999. – 19 с.

3. Лазебник Ю.С. Поезія як модель світу: лінгвістичний аспект : Автореф. дис.... доктора філол. наук : спец. 10.02.02 “Російська мова” / Ю.С. Лазебник. – К., 1996. – 47 с.

4. Молчанова Г.Г. Когнитивная стилистика и стилистическая типология // Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2001. – №3. – С. 60-72.

5. Олійник А. Д. Етапи комунікативного акту як категорії прагмалінгвістики / А. Д. Олійник // Матеріали VI міжнародної наукової практичної конференції «Основні проблеми сучасної науки. – 2010». – Том 19. Фил. Науки, - София: «Бел ГРАД-БГ» ООД, 2010. – С. 37-40

6. Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения: Учеб. пособие. – М.: Высш. шк., 1988. – 168 с.

7. Почепцов О. Т. Основы прагматического описания предложения: Дисс. д-ра филол. Наук 10.02.04, 10.02.19 / Киевский государственный университет им. Т. Г. Шевченко. – К., 1989. – 390 с.

8. Співак С.М. Функції власної назви у розвитку композиції модерністської балади "The Ballad of Billie Potts" Роберта Пена Уоррена // Сучасний погляд на літературу: Зб. наук. праць. – Вип. 7. – К.: ІВЦ Держкомстату України. – 2002. – С. 128-141.

9. Сусов И.П. Прагматическая структура высказывания / Иван Павлович Сусов // Языковое общения и его единицы: [Межвузовский сборник науч. трудов]. – Калинин, 1986. – С. 7 – 11.

10. Томашевская Л.А. Структура значения антропонимов в современном английском языке: (лексематический и лексикосемантический анализ):

Автореф. ... дис. канд. филол. наук: 10.02.04 / МГПИ им. В.И.Ленина. – М., 1985. – 25 с.

11. Tsur R. *Toward a Theory of Cognitive Poetics*/ R.Tsur – Amsterdam: Elsevier Science Publishers, 1992. – 549 p.

12. Bukowski Charles – Мама [Электронный ресурс] / С. Bukowski // Poems – Режим доступа: <http://hellopoetry.com/charles-bukowski/>

13. Sexton A. – The Fury of Hating Eyes [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://famouspoetsandpoems.com/poets/anne_sexton/poems/18278

14. Wilbur NA – Wilbur R. *Playboy* // *The Norton Anthology of Modern Poetry*. – 2nd edn. – New York, London: W.W.Norton & Company, 1988. – P. 1038-1039.

15. William Blake – Fair Eleanor [Электронный ресурс] / W. Blake // Poems – Режим доступа: <http://www.poemhunter.com/poem/fair-elanor/>